

הנאה מנרות חנוכה

לאו למימרא דדוקא תשמיש דרשות אסור אבל תשמיש דמצוה שרי, אלא לומר **דאפילו ריצוי מעות שהוא תשמיש קל אסור**, והכי מוכח בירושלמי, וכן נראים דברי הרמב"ם.

השו"ע פסק להלכה כדעת הר"ן:

שולחן ערוך אורח חיים סימן תרעג סעיף א:

אסור להשתמש בנר חנוכה בין בשבת בין בחול, ואפילו לבדוק מעות או למנות לאורה אסור, אפילו תשמיש של קדושה, כגון ללמוד לאורה, אסור. ויש מי שמתיר בתשמיש של קדושה.

ג. שימוש עראי לאור הנרות

הבית יוסף דייק מדברי הרא"ש שמותר לעשות תשמיש עראי לאור נר חנוכה כאשר אין ידיו סמוכות לנר:

בית יוסף אורח חיים סימן תרעג:

כתב הרא"ש... אף תשמיש עראי של גנאי כגון הרצאת מעות אסור לפי שידי סמוכות לנר לעיין בהם יפה אסור... נראה מדבריו בתשמיש עראי שאינו של גנאי דהיינו שאינו צריך להיות ידיו סמוכות לנר, שרי.

הט"ז כתב שלהלכה אסור גם בריחוק מהנר:

ט"ז אורח חיים סימן תרעג ס"ק ג:

כיון דהטור לא כתב נגד נר חנוכה אלא כתב אסור להשתמש לאורה, משמע אפילו אין ידיו סמוכות לנר אסור... על כן בכל גווני אסור להשתמש לאורה אפילו אין ידיו סמוכות לנר, וכמשמעות השו"ע.

אבל הביאור הלכה, נטה לומר שבתשמיש מצוה עראי בריחוק מהנר מותר:

ביאור הלכה סימן תרעג ד"ה ויש מי:

אפשר לומר דדעה הראשונה (בשולחן ערוך) האוסרת (גם) תשמישים של מצוה, הוא דוקא אם הלימוד היה בדרך קבע אבל לא בדרך ארעי... לענ"ד אפילו אם נפסוק להלכה כמסקנת המגן אברהם דבתשמישי ארעי אפילו כשאין ידיו סמוכות לנר אסור ושלא כדעת ב"י... כשנצרך לזה גם כן כשהוא תשמיש קדושה ובדרך ארעי כגון ללמוד לפניה דרך ארעי אפשר דלכולי עלמא אין להחמיר. וצריך עיון.

ד. הנאה לאור חנוכייה שיש בה שמש

אומרת הגמרא:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא עמוד ב:

תנו רבנן: נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ... ובשעת הסכנה - מניחה על שלחנו, ודיו. אמר רבא: צריך נר אחרת להשתמש לאורה.

פירש רש"י:

רש"י שם:

נר אחרת - לעשות היכר לדבר.

הר"ן ביאר שכשמדליק בבית אי אפשר שלא להשתמש באור הנרות, ולכן צריך לעשות היכר שהשימוש הוא בעל כורחו:

הקדמה:

בהדלקת נרות חנוכה אנו נזכרים בניצחון המכבים, בחנוכת המקדש, ובנס שעשה ה' בפך השמן, ומתפללים לזכות לראות בהדלקת נרות המנורה, שעל ידם נאיר את אור הקדושה והחכמה בעולם.

❖ **שאלה: חיילים הנמצאים בבית בעזה בלא חשמל, האם רשאים לקרוא או ללמוד לאור נרות חנוכה?**

א. מקור הדין

כתוב בגמרא בשבת:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא עמוד ב:

אמר רבי זירא אמר רב מתנה, ואמרי לה אמר רבי זירא אמר רב: פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת - מדליקין בהן בחנוכה, בין בחול בין בשבת. אמר רבי ירמיה: מאי טעמא דרב - קסבר... אסור להשתמש לאורה (ולכן למרות שאינו דולק יפה אין חשש שמא יטה את הנר בשבת).

רש"י באר מדוע אסור להשתמש לאור נרות החנוכה:

רש"י מסכת שבת דף כא עמוד ב:

אסור להשתמש לאורה - שיהא ניכר שהוא נר מצוה.

טעם אחר כתב הר"ן:

ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף ט עמוד א:

דכיון שעל ידי נס שנעשה במנורה תקנוה, עשאוה כמנורה שאין משתמשין בה כלל.

ב. הנאה מהנרות לצורך מצווה

במקום אחר במסכת שבת אומרת הגמרא:

תלמוד בבלי מסכת שבת דף כב עמוד א:

אמר רב יהודה אמר רב אסי: אסור להרצות (לספור) מעות כנגד נר חנוכה. כי אמריתה קמיה דשמואל, אמר לי: וכי נר קדושה יש בה?... שלא יהו מצות בזויות עליו.

❖ **מה החידוש בכך שאסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה על פני האיסור הכללי להשתמש לאור נר חנוכה?**

בעל המאור כתב שרב יהודה שאמר שאסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה סובר שמותר להשתמש בנר חנוכה למצוה:

מאור מסכת שבת דף ט עמוד א:

למאן דאמר אסור להרצות מעות כנגד נר של חנוכה דוקא הרצאת מעות וכיוצא בה שהיא תשמיש רשות ושל חול, וכדקא פירש טעמיה משום בזוי מצוה, אבל תשמיש מצוה ותשמיש קדושה מותר להשתמש לאורה... ומסקנא דשמעתא... קדושה אין בה ומותר להשתמש לאורה תשמיש של מצוה.

לעומת זאת הר"ן כתב שבין תשמיש מצוה ובין תשמיש חול אסור:

ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף ט עמוד א:

אסור להשתמש לאורה - פירוש כל תשמישין, ואפילו תשמיש מצוה... והא דאמר רב לקמן 'אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה',

פסקי תשובות אורח חיים סימן תרעג אות ז:

בזמננו שיש מאור החשמל אין צריכים שיהיה עוד נר נוסף בחדר מלבד נר השמש, ובכל זאת יש הנוהגים להדליק ב' נרות בחדר מלבד נר השמש, ומנהג אבותיהם בידיהם... יש קדושה גדולה גם כן בנרות של השמש אשר הם קצת גדולים מן הנר של חנוכה, שנה השמש הוא דוגמת הכהן שהיה מדליק נרות בבית המקדש, ודוגמת שרפי מעלה המדליקים בוצינין קדישין שיאירו פני כסא כבוד יתברך.

1. שימושים שמותר ללא שמש

הריטב"א כתב שאפילו לשוחח לאור נרות חנוכה אסור:

חידושי הריטב"א מסכת שבת דף כא עמוד ב:

אמר רבא וצריך נר אחרת להשתמש לאורה. פירוש כדי שלא ישתמש לאור נר חנוכה כלל ואפילו לשוחח... וכן היה אסור מורי הרב ז"ל לשום אדם לדבר עם חברו בפתח לאור הנר חנוכה.

לעומת זאת המאירי כתב:

בית הבחירה למאירי מסכת שבת דף כא עמוד ב:

יראה לי מכח הסוגיא שלא אמרו צריך נר אחרת אלא במניחה על שלחנו, אבל כל שמניחה סמוך לפתח אינו צריך לנר אחרת אף על פי שעומד לו לשם הואיל ואינו בא להשתמש בפרט לאורה לאיזה תשמיש וכבר ראיתי קצת רבנים נוהגים לעמוד שם ולדבר עם חבריהם בלא נר אחרת. אלא שלמעשה אני נוהג להדליק נר אחרת אף בלא צורך תשמיש, ומנהג אבותינו ורבותינו בידינו.

הוסיף בשו"ת פני אריה, שמותר לשבת לאור נרות חנוכה אם אינו עושה שום תשמיש:

פני אריה סימן מז:

כשאנו משתמש כלום מותר לו לישיב בביתו אצל נר חנוכה ואין צריך להדליק נר אחרת.

וכן כתב הילקוט יוסף:

ילקוט יוסף קצוש"ע אורח חיים אסור להשתמש לאורה סעיפים ה-ו:

אין איסור להשתמש לאור נר חנוכה, אלא בתשמיש שנהנה ממנו, אבל מותר ללכת לאורם כדי שלא ישל, אם כבה החשמל בבית, ואיננו מחוייב לעצום עיניו. יש מי שכתב לאסור לדבר עם חברו בפתח הבית לאור נר החנוכה... אולם לדינא אין צריך לחוש לזה.

2. הלכה למעשה

א. אסור להשתמש באור נרות החנוכה, בין לשימוש חול ובין לשימוש מצווה, בין בשימוש קבע ובין בשימוש עראי, והמקל בתשמיש מצווה בדרך עראי יש לו על מי לסמוך.

ב. מותר לשוחח לאור הנרות, או לשבת בידם כל שאינו קורא או מעיין בדבר מה.

ג. מותר להשתמש לאורה של חנוכייה שיש בה שמש, בשימושים שניתן לעשות לאורו של השמש לבדו. שימושים הדורשים את אורם של שאר הנרות, ראוי להימנע מהם, והמקל יש לו על מה שיסמוך ובלבד שהשמש יהיה גבוה או עבה משאר הנרות.

ד. גם כאשר מדליקים בחוץ, ואף כאשר תאורת החשמל דולקת, נהגו להניח שמש בסמוך לנרות החנוכה.

ר"ן על הרי"ף מסכת שבת דף ט עמוד ב:

אף על גב דבשעת הסכנה כיון דמניחו על שולחנו על כרחו משתמש לאורה, אפילו הכי צריך נר אחרת לעשות היכרא בדבר.

❖ האם דברי הרי"ף מתאימים לשיטתו לעיל בביאור האיסור להשתמש לאור הנר?

האחרונים נחלקו באיזה אופן מותר להשתמש לאורו של השמש: כתב הרמ"א:

הגה על השו"ע אורח חיים סימן תרעג סעיף א:

ובמדינות אלו אין נוהגים להוסיף, רק מניח אצלן השמש שבו מדליק הנרות... ויש לעשותו יותר ארוך משאר הנרות, שאם בא להשתמש ישתמש לאותו נר.

והסביר המשנה ברורה:

משנה ברורה שם ס"ק כ:

דכיון שהוא גדול עיקר תשמישו ממנו, והוא הדין אם מעמידו גבוה קצת משאר הנרות שפיר דמי.

וכתב הט"ז שבאופן זה אין איסור להשתמש לאורה של החנוכה כולה:

ט"ז אורח חיים סימן תרעג ס"ק ה:

אין לומר הא אכתי הוא ליה הנאה מנר חנוכה, דודאי יש אור גדול טפי כשיש הרבה נרות, דכאן אין איסור להשתמש לאור הנרות אלא מטעם שלא יהיה היכר שנדלקו לשם חנוכה או משום ביזוי מצוה כדלעיל, וכאן לא שייכי תרואה כיון שיש נר של חול אצלם.

וכן נקטו כמה פוסקים:

ערוך השולחן אורח חיים סימן תרעג סעיף יג:

כשיש נר אחר מותר להשתמש לאורה, ואף על גב דעל ידי נר חנוכה יוגדל האור לא חיישין לה, דהא אין כאן ביזוי מצוה וניכר שהודלק לשם מצות חנוכה.

אולם המגן אברהם נקט, שאין היתר אלא להשתמש לאורו של השמש לבדו:

מגן אברהם סימן תרעג ס"ק ד:

אבל מכל מקום אסור להשתמש אצלן דהוראה אומר לצרכו הדליק כולן דלפעמים אדם מדליק כמה נרות.

הפרי חדש נקט שהשמש מועיל להתיר להשתמש לאור החנוכייה, אלא שסייג שדווקא כאשר אור השמש מספיק לאותו שימוש:

פרי חדש אורח חיים סימן תרעג סעיף א:

אם הוא דבר שצריך עיון גדול ואינו מספיק נר אחד, דבר ברור הוא שצריך להדליק שני נרות מלבד נר חנוכה.

❖ מהי הנפקא מינה להלכה בין המגן אברהם לפרי חדש?

ה. הדלקת שמש כשאור החשמל דולק

כתב הבית יוסף שגם כשמדליקים בחוץ נהוג להניח שמש:

בית יוסף אורח חיים סימן תרעג:

ועכשיו אף על פי שמדליקין בפתח שהוא מקום שאין רגיל להדליק שם נר מדליקין נר אחד מובדל משאר נרות, ונראה שכך הנהיגו הראשונים מפני שאין הכל בקיאיין לחלק בין מקום שרגיל להדליק שם נר למקום שאינו רגיל.

וכתב הפסקי תשובות שיש עניין להדליק שמש גם כשיש חשמל:

